

PÓSA LAJOS

BÖLCSÉSZETDOKTORI ÉRTEKEZÉS

ÍRTA:
TÓTH LAURA

BUDAPEST, 1936

A magyar ifjúsági irodalom története mindezekig még megírásra váró feladata az irodalomtörténetnek. A munka jelentőségét megmagyarázza pedagógiai fontossága mellett az új irányú irodalomtörténet írásnak egy sajátos célkitűzése, mely arra irányul, hogy az egyes ember lelkében elraktározott irodalmi ismeretanyagot felkutassa. Mert az olvasó irodalmi ismeretének alakulását s a felhalmozódott anyag gondolatot-, érzést termő hatását törekszik megismerni.

A legelső, s a legérzékenyebb benyomásokat az ifjúkori olvasmányok teszik. Az első kérdés tehát az: mit adnak az ifjúsági, gyermekirodalmi könyvek, illetve rajtuk keresztül mit sugároznak a gyermek lelkébe az írók?

A kérdés még részleteiben is alig van megvilágítva.

A megoldás felé szeretne e jelen kis dolgozat is egy lépést tenni, amikor a századforduló legnagyobb hatású ifjúsági írójának, Pósa Lajosnak a munkásságát vázolja.

*

Élete.

Pósa Lajos élete nem ismeretlen előttünk. Gyöngyösy László összeállította életrajzát. E dolgozat elején azonban mégis szükségesnek látszik a főbb mozzanatokat felemlíteni, hogy Pósa Lajos, az ember is előttünk álljon.

1850. április 9-én született a gömörmegyei Nemes-Radnót községben, egyszerű református szülőktől. Apja nemes Pósa Antal gazdaember, anyja nemes Kovács Mária. Károly öccse még gyermekkorában meghalt. Apja szertelen mulatozásaival eltékozolta vagyont, s feleségét elhagyva csikósgazda lett egy szomszédos tanyán. A kis Lajost az anyja nevelte nagy szeretettel a maga 30 holdas birtokán, talán túlságosan is kényeztetve. A kissé leányosan szelíd gyermek Radnóton végezte az elemi osztályokat, s rendkívül jó felfogásával kivált társai közül. Mindent elolvasott, ami csak a kezébe került. Radnót és a vele kapcsolatos emlékek kifogyhatatlan tárgyai később költészetének. A IV. osztály elvégzése után 1860-ban anyja nehéz szívvel, csak a pap és a rektor ösztönzésére, Rimaszombatra küldte, tanulmányai folytatására. Itt hat gimnáziumi osztályt járt, s egy rokon családnál Báthoryné Mindszenti Erzsébetknél lakott. Az iskola Kazinczy nevét viselő önképzőkörében sikerrel szerepelt és pályadíjat is nyert néhány versével. 1866. őszén beiratkozott a sárospataki gimnázium VII. osztályába, ahol tanulótársai szelíd, szótlan, a magányt kedvelő gyerekek ismerték meg, ezért tréfásan „bús magyar”-nak nevezték.¹ Édesanyja előtt magas ideálként lebegett a gondolat, hogy fiából pap lesz,² de ő írói dicsőségről álmodozott, s ezért Pestre akart kerülni. A költségeket már hetedikes korában kezdte gyűjteni és evégből nevelőséget vállalt, úgyhogy a VIII. osztályt mint magántanuló végezte el, éppen a nevelőség miatt. A VIII. osztály elvégzése után Sárospatakon a teológiát megelőző bölcsészeti tanfolyamra iratkozott. Mint legátus többször megfordult szülőföldjén, ahol anyja könnyes szemmel hallgatta prédikációját.

Ebből az időből már nyomát találjuk irodalmi működésének is a sárospataki Önképző Társulat évkönyveiben. 1868. november 22-én felolvasást tartott „Az igazság szeretettel párosulva szülőanya a boldogságnak” címen. Ugyanazon a gyűlésen felolvasták „Virág Jenő” c. két versszakos költeményét. A jegyzőkönyv szerint dicséretben részesült, könnyű dalszerű modora és nyelvezetéért.³ Pósa víg verseinek előfutárja ez a gyengéd csattanóval végződő költemény. Ezek a sikerek is csak erősítették lelkének régi vágyát és egyszerre merész elhatározással otthagya a papi pályát, 1869 őszén Pestre ment.

Földijével, Nagy János orvostanhallgatóval egy kis szobát béreltek a József utcában. A magaválasztotta új élet nem sok könnyűséggel kecsegtette. Sokat nyomorgott, ritkán sikerült egy-egy riportot vagy verset – még másodrendű lapnál is – elhelyeznie. De azért nem panaszkodott, mert minden nyomorúsága ellenére is, legalább írók között foroghatott. Különösen sokat járt a Kecskeméti út és Kálvin tér sarkán lévő Báthory-kávéházba. Itt találkozott Vajda János, Mikszáth Kálmán, Benedek Aladár kis írói köre. Jókaihoz is bekopogtatott a „Hon” szerkesztőségébe, s Jókai közölte is néhány költeményét az „Üstökös” hasábjain, „Darázs” álnéven.⁴

1872 őszén kötelező katonai szolgálatra vonult be a Molinár-bakákhoz, az Üllői-úti Mária Terézia-kaszárnyába. Kapitányából, Kukaveczből egy versében tréfás hőst alkotott s ezért – amint egy másik versében elmondja – nem tudta a káplári csillagot megszerezni.⁵ Lassanként a sok nyomorgás megértette vele, hogy csupán a verselésből nem lehet megélni, ezért 1873-ban beiratkozott az egyetem bölcsészeti karára. Súlyos anyagi gondokkal küszködő évek következtek számára, miközben minden öröme és vigasztalása a költészet volt.

Tehetsége 1875-ben feltűnt az egyetemi olvasóköri körben is, mikor felolvasta „Dudás” című paródiáját, melyet Várad Antal „Júdás” című költeményére írt.⁶ Az egyetemen különösen Greguss Ágost volt rá nagy hatással, ki verseit is figyelemre méltatta. Négy félévet hallgatott és miután sárospataki két félévet is beszámították neki, 1875-ben tanári vizsgát tett. Greguss ajánlatára a Zerge (ma Horánszky) utcai fővárosi reáliskolában póttanári állást kapott. Magyar nyelvet tanított itt, heti 15 órában.

Egy évnél tovább azonban nem bírta ki a tanári pályát, a kollégák áskálódásai, kicsinyességei miatt, s inkább visszatért az írói nyomorúsághoz. A 70-es évek elején, mint rendes belmunkatárs dolgozott a Tóth Kálmán által szerkesztett „Bolond Miska” c. humorisztikus lapnál,⁷ ugyanilyen minőségben dolgozott 1875-ig Csernátóni „Ellenőr”-jébe, majd a Toldy István szerkesztésében megjelent Nemzeti Hírlaphoz került. Nagy terve volt, egy néplapot akart Bodon Józseffel együtt kiadni.⁸ 1878. szeptember 15-én megjelent a Néplap mutatványszáma. Címe: *Mulattató Újság*. A lap előfizetési ára évi 4 forint volt; a Weiszmann Testvérek adták ki. Az első számot Pósa Bodonnal együtt szerkesztette, de csak ezen a számon szerepel mint szerkesztőtárs, a következő szám már egyedül Bodont tünteti fel szerkesztőként. Pósa verseket, Bodon elbeszéléseket, Könyves Tóth Kálmán ismertető cikkeket írt bele. Kossuth Lajos ajánló sorokat írt a lap érdekében, de mégsem boldogultak, s így egy év múlva megszűnt a lap.

Ebben az időben Pósa már verses kötetei jelentek meg, a „*Költemények*” (1878) és „*Újabb költemények*” (1881). Az első kötet sikert aratott, a másikat kevés figyelemre méltatták. A kritikák Pósa az újabb költői nemzedék jeles tagjai közé sorozták.

Költőnk anyagi viszonyai továbbra sem változtak valami különös mértékben, úgyhogy mikor 1880 végén a Szegedi Napló szerkesztője, Kulinyi Zsigmond*, a távozó Mikszáth Kálmán helyére meghívta munkatársnak, nagy örömmel sietett új állomáshelyére. Szegeden bontakozott ki írói egyénisége, a szerkesztő Enyedi Lukács meleg barátságának és az ottani nép és társadalom szellemének hatása alatt fogamzott meg lelkében és vált valósággá a gyermekköltészet művelésének eszméje is. A lapba írt verseket, egyszerű 2-4 strófás apró történeteket, hazafias szellemű, rendszerint alkalmakhoz fűződő költeményeket, vezércikkeket és műbírálókat. „*Apró történetei*” (1883) nagy feltűnést keltettek társadalmi körökben.⁹

Csak néhány hónapig volt a Napló munkatársa, amikor megállapították róla, hogy nem elég élelmes riportter. Versei azonban továbbra is megjelentek ott, sőt a pesti lapokban is. Szó volt róla, hogy a szegedi Somogyi könyvtárba kerül könyvtártisztnek, de ez a terv meghiúsult. Végül Nagy Vince, a szegedi színház igazgatója, 1883-ban titkárnak szerződtette. A színház csak két évig állt fent és Pósa megint elvesztette kenyerét. Versei azonban kezdtek ismertté lenni, a fővárosi lapokban is, s lassanként néha már pár forintot is kapott értük.

Szegedi élete különben nagyon barátságos körülmények közt folyt le. Lassanként egy kis baráti kör alakult ki körülötte, melynek tagjai Kacziány Ödön, Herman Ottó, Sebők Zsigmond, Gyöngyösy László stb. voltak, kik különösen gyermekien jó és vidám lelkéért szerették. Gyakran összejöttek a Hungária-szállóban, tréfálkoztak, kötődtek, vitatkoztak. Egy cigány is oda került asztalukhoz, Dankó Pista, aki Pósa több költeményét zenésítette meg, melyek éppen dallamuk által hamarosan nagy népszerűségegre tettek szert.

Gyermekverseinek nagy sikereitől ösztönözve, Szegeden 1882-ben megindított egy gyermeklapot „*Jó barát*” címen. A „*Jó barát*”-ból 17 szám van a szegedi Somogyi könyvtárban. Igen silány kiállítású lap, amely nem is tudott elterjedni. Ennek ellenére a pesti Singer és Wolfner cég vezetője, Wolfner József – aki még Szegeden ismerkedett meg Pósaival – „*Az Én Újságom*” c. gyermeklap szerkesztőjének Pósa-t hívta meg.

* Kulinyi Zsigmond, kivel P. L. együtt katonáskodott, ekkortájt főmunkatársa volt a lapnak; a szerkesztő – mint T. L. alább, Gyöngyösy László nyomán, már helyesen írja – Enyedi Lukács volt. – KMJ

Népszerűsége ezután rohamosan emelkedett, úgyhogy 1892. december 22.-én a Petőfi Társaság tagjának választotta. 1893-ban az Otthon-kör egyik gyermekek számára rendezett multságán ismerkedett meg Ihász Györgynével, Andrássy Lídiával, akit hosszú megpróbáltatások után 1900-ban Monoron – ahol Lídia lakott –, feleségül vett.¹⁰ Lídia időközben segített Pósnak *Az Én Újságom* szerkesztésében; a gyermekek postáját, levelezéseit intézte, később maga is írt gyermekverseket.

A szegedi Pósa-Asztal az Orient-szállóban alakult újra.¹¹ Állandó tagjai voltak: Gárdonyi Géza, Lőrinczy György, Bársony István, Rákosi Viktor, Kassai Vidor, Feszty Árpád, Kacziány Ödön, Nógrádi Papp Gyula, később Szabolcska Mihály, Lampérth Géza, Sas Ede, Szávay Gyula. Cigányuk megint Dankó Pista volt. Eredetileg egyszerű asztaltársaság volt egy Józsefvárosi kocsmában, majd mikor Mikszáthot elragadta a politika, különvált egy Mikszáth- és egy Pósa-asztal. Megünnepezték az irodalom egy-egy eseményét és a haza ügyének minden fontosabb mozzanata szóba került az asztalnál. Itt olvasta fel Pósa először, országos nagy vidéki ünnepekre, vagy egyéb politikai alkalomra írt nagyszámú verseit. A szegedi Kossuth-szobor leleplezése alkalmával 1902. szeptember 19-én „Zengő szobor” c. költeménye*, azonkívül „A magyar nép Petőfi szobránál” – hová a székelység dicséretét is hozzáfűzte a költő dicséretéhez – aratott nagy sikert.

A Pósa-asztal egy évtizeden keresztül ismert tényezője volt a magyar irodalmi életnek, egy darab irodalom- és művészettörténet maga is, magyar minden megnyilvánulásában. Gárdonyi költészete is e körben virágzott ki, Lőrinczy György pedig teljesen Pósa buzdításán nőtt fel.

1901-ben meghalt Pósa édesanyja. Ezután feleségével egy pár évig Radnóton laktak. 1894-től kezdve volt már szó róla, hogy Pósat szülőfaluja, Radnót képviselőjévé választják. Herman Ottó azonban lebeszélte s így nem vállalta el. Ugyanő – a Svéd Tudományos Akadémia kérdésére, hogy van-e a nemzetnek Nobel-díjra alkalmas költője – Pósat ajánlotta.¹² 1904-ben Debrecenben fényes ünnepeltetésben volt része, 1905-ben megjelentek összes munkái, de a költő ekkor már betegeskedni kezdett. 1908-ban Radnóton nyaraltak; egy júliusi forró dél előtt tűz ütött ki a faluban, melynek Pósa családi háza is áldozatul esett. 1912-től nem mozdult ki többet a fővárosból. 1914. június 7-én páratlan ünnepségben részesítette a főváros tanulóifjúsága 40 éves írói jubileuma alkalmából.¹³ Ezen az ünnepségen Pósa már halálos betegen jelent meg, s július 9-én meghalt. Fényes temetése volt, Petry Elek tartott felette gyászbeszédet. A radnótiak küldöttségében jelentek meg, s egy marék földet hoztak koporsójára anyja sírjáról.¹⁴

* A vers címe helyesen: *A szegedi zengő szobor* – KMJ

Munkássága.

Mielőtt Pósa költeményeinek részletes ismertetésére térnék, alkalmasnak látszik először nagy vonalakban áttekinteni munkásságát. Szükséges is, mert roppant mennyiségű és tarka verssorozatát csak így tudjuk együtt bemutatni. Ebben a fejezetben szemléltetjük Pósa a közvélemény előtt élő költőalakjának kialakulását és itt utalunk komoly költeményeire is, melyek végig kísérik pályáját, de az anyjához írtak kivételével csekély értékűek. Irodalmi munkásságát is komoly költeményekkel kezdte, 1878-ban megjelent *Költemények* c. kötetével. Találunk benne: apró történeteket, balladákat, de már itt megjelennek – ha még kis számban is –, Pósa gyermekversei. Hasonló tartalmúak: *Újabb költemények* (1881.) és *Pósa Lajos költeményei* (1883.).

Dalok, regék az ifjúság számára (1884), *Kis bokréta* (1885) és *Gyermekversek* (1886) c. kötetével jegyezte el magát későbbi hivatásával, s ettől kezdve aztán sűrű egymásutánban láttak napvilágot gyermekverseket tartalmazó kötetei. Még 1886-ban jelentek meg *Tíz év alatt* és *Aranykert* c. kötetei, melyek kizárólag gyermekverseket tartalmaznak, majd 1887-ben: *Kis aranykert, 140 dal*, melyek közül a legtöbb költemény Kossuth alakját dicsőíti; továbbá *Dalaim, Virághullás, Daloskönyv*, stb.* Vagyis egyszerre belevitte a köztudatba gyermekirodalmát, és voltaképpen ebben az évben született meg „Pósa bácsi”, Az Én Újságom későbbi rajongva szeretett mesemondója. 1888-ban számos népdala jelent meg *Népdalok* címen, emellett azonban változatlanul nagyszámú költeményes kötete a kicsinyek számára.

1890-ben** megindítja Az Én Újságomat, melyben szintén sok versét közli. Egy másik kiadványa, melyet Kiss Áronnal együtt szerkesztett: *Apró emberek könyve* (1890), sok képpel és a képekhez versekkel. Adott ki *Verseskönyv*-et (1893), *Daloskönyv*-et (1893) és *Meséskönyv*-et (1893) kisdédóvók részére. 1894-ből valók *Pósa Lajos meséskönyve, Arany abc., Pünkösdi rózsák* stb. c. kötetei. 1895-ben megindítja a Filléres könyvtárt, s ettől kezdve munkái legnagyobb-részt itt jelennek meg. Nevezetesebb kötetek közöttük: *Gyermekmesék* (1895), *Czincizini* (1896), *Haza és szabadság* (1895), *A szabadság hősei* (1898), *Száll az ének* (1899) hazafias verseinek gyűjteménye az utolsó három kötet.

Komoly költői ambíciói azonban nem szünetelnek és 1897-ben megjelent *Édes anyám* c. kötete – az egész életét édesanyjának szentelte –, mellyel a kritika talán legtöbbet foglalkozott. Legjelentősebb verseit tartalmazza, melyeket komoly költői szándékkal írt, azonban ekkorra már nem tudott szabadulni gyermekverseinek modorától, és ezért későbbi fejezetünk során nem is választjuk élesen külön.

A kötetek tömege alig állapítható meg; hozzávetőlegesen körülbelül 70, némileg megteveszhetne verseinek mennyisége felől. De tudnivaló, hogy kötetei nem egészen különböző tartalmúak, egyikből a másikba igen sok darabot átvett. Gyakran hosszú verseiből apróbb darabokat csinált, vagy egyszerűen más címet írt verse fölé. Apróbb változtatással meg ép-penséggel gyakran élt. Mindez azonban csak könyvei népszerűségét mutatja. Majdnem minden kötete két-három kiadásban is megjelent, de volt, amelyik elérte a hatodikot is.

Népszerűségét alig lehet adatszerűleg meghatározni. Bizonyos azonban, hogy halála után rohamosan megcsappant. Ma már alig lehet könyveit az üzleti forgalomban látni. Ennek magyarázatára azonban csak később kerül sor.

* A *Tíz év alatt* c. kötet nem csak gyermekverseket tartalmaz

** Az *Én Újságom* első száma 1889. december 15.-én jelent meg. – KMJ

Költészete.

1. Hazafias és vallásos versei.

Verseinek fő motívuma a hazafias érzés. Nagy hazafias költeményei a napilapokban eseményszámba mentek, verssorai szállóigékké váltak az országban.¹⁵ A hazafias érzés minden árnyalata megszólal verseiben egyszerűen, közvetlenül, úgyhogy a gyermek lelkéhez egyenes úton juthat el.

Hazafias verseinek egy része Magyarországot, „drága hazánkat” dicsőíti. Alig volt gyermek (később hivatalosan minden iskolai könyv felvette), aki nem ismerte volna *Dal a hazáról* c. versét, melyben buzgó szívvel és egyszerűsége mellett is ódái lendülettel fejezi ki hazaszeretetét. Kezdősorai el nem feledhetően csöngenek mindenki fülében:

Azt dalolja a kis madár
A virágos ágon:
Legszebb ország Magyarország
Ezen a világon

Talán még ennél a versnél is ismertebb a *Haza* c. költeménye. Ez nemcsak gyermekvers. Több annál. Valahogyan az ebben közölt érzéstől hevült gondolatokon keresztül érthetjük meg igazán az ő hazafias érzését. Nem póz nála a hazafias költő szerepe és a gyermek felé nem azért szórja szívének melegét, mert a gyermekköltő kötelessége a hazafias érzésről énekelni. Korának egész hazafias pátoszát felöleli, de azt mint a maga érzését tünteti fel. Tudjátok-e mi a haza? A haza a szülőház – a kisudvar, hol először tipegtünk, – Isten-ház „hol az ének szárnyán szállt lelkünk föl a mennyországba” – játszóhely, délibábos aranyróna, kéklő hegyek koszorúja.

Mindnyájunknak édesanyja,
Híven ölel kebelére...
Érte éljünk, ha kell, haljunk!
Áldás minden porszemére! –
Bárhova visz szerencsétek,
A hazát hűn szeressétek!

Gyönyörködve nézi az ország hegyeit-völgyeit, rónáit, folyóit.

Szép vagy, szép vagy, Magyarország!
Gyönyörű szép Tündérország!
Gyönyörködve el-elnézlek,
Hazám, hogyne szeretnélek.

(Magyarország.)

Más verseiben is: fecske, gólya, elmennek idegenbe, ő azonban itt marad:

Szebb nekem a napraforgós,
Délibábos magyar róna.

(Nem megyek én idegenbe.)

Oh hazám, szeretlek, mígcsak szívem dobban!
Benne vagy mindennap az imádságomban.
Oh hazám, szeretlek, legszebb e világon!
Szent öledből még a csillagba sem vágyom.

(A hazáról.)

A hazaszereteten kívül hazafiúi oktatást is ad. *Légy hű a hazához*, mondja és Vörösmarty Szózatának hangulatát több apróbb versében felbontja. Ilyenek: *A hazáért, Magyarország története, Feltámadás, A határon, A legszebb ország*.

Tiszteletet ébreszt történelmünk dicső eseményei iránt és ércszobrot állít a gyermek elé a nagy hősekből, nagy magyarokból.¹⁶ Megéneklei a magyar nép majd minden nagy diadalát. Megéneklei a kacagányos hőseket.¹⁷ Legkedveltebb alakja Árpád:

Keressük meg Árpád sírját,
S mondjunk dalt felette,
Ki nekünk ezt a gyönyörű,
Szép hazát szerezte.

(Árpád sírja.)

Pannonhalma, Munkács, Pusztaszer, mind Árpád dicsőségét hirdetik. Szól nemzeti történelmünk szomorúságáról is. Megéneklei *A Muhipusztá-t* is, ahol a magyar dicsőség haláláról beszél a szél:

Minden fűszál, ami rajtad
Lenget-renget a szél,
Magyar népnek, dicsőségnek
Haláláról beszél.

De nem pesszimista, végső versszakában a jövő reménye élteti:

Ne sírj, Sajó, ne zokogj már!
Föltámadt a haza!
Rád mosolyog új ezer év
Pirosló hajnala!

A királyok közül legtöbbször Mátyás királyt említi,¹⁸ és elég különös, hogy szent királyainkról nincsen számbajövő verse. Ez a tény felvillantja előttünk, hogy az ő történet szemlélete – természetesen a szó köznapi értelmében – alig különbözik korának liberális, és a vallásos színt szívesen mellőző felfogásától. Ezért minden jelzőt Mátyás királyra pazarol. Rá még gondolni is nagy dicsőség, a szegények, gyámoltalanok atyja, tudományok, művészetek pártfogója volt, kardja tüzes villámként csapott az ellenségre:

Villámkardja villogását
Minden ország félte,
Beragyogta a világot,
Koronája fénye.

(Mátyás király.)

Nevét nem fogjuk elfeledni soha, „visszazengik a messze bércek”. Ilyenek még: *Hollós Mátyás, Köszöntet a török császár* stb.

Kedveli Zrínyi Miklóst, Rákóczit, Mikes Kelemt. Pl. *Zrínyi Miklós, Rákóczi kardja*.

Ugyancsak korszakának dinasztiaellenes felfogásából érthető, hogy legtöbb versének Kossuth Lajos a hőse, amint a sereget toborozza és fellelkesíti a harcra, a haza védelmére (*A toborzó*), vagy imádkozik a honért meghaltakért:

Oh szabadság nagy Istene!
Szabadságért harcol a hon,
Millióknak imádsága
Rebeg Hozzád ajakamon.
Áldd meg minden kis göröngyét
Ennek a sok sírhalomnak!
Áldd meg mind a két kezeddél,
Kik a honért elhullottak!

Kossuth még a sírban is reménysége az embereknek: *Kossuth Lajos könyve*. Sírjára az egész magyar föld elküldi a virágát, mert sohasem tudja elfeledni azt, aki őt igazán szerette: *Kossuth Lajos harmatos sírjára...*

Kossuth sírját éneкли még: *Kossuth sírjánál, Száll a madár seregestül, Tudjátok-e mit álmodtam, Kossuth Lajos sírja, Hajtsátok meg a lobogót, Kossuth Lajos születése napján* stb. c. verseiben. Nagy lendület és szónokiság jellemzi e verseit.

Általában mint 48-as politikus a 48-i szabadságharcot, a magyar történelem legdicsősége-sebb korszakának tartja és verseiben legszívesebben a 48-as emlékeknél időz. Ezekről az időkről, a márciusi ifjúságról (*A márciusi ifjúság*), *Damjanich tábornok-ról, A branyiszkói hősök-ről, Klapkáról, az „Aradi tizenhárom”-ról (Október 6-án.)* ír. Ezeket állítja példaképül a magyar ifjúság elé, buzdítván a hazaszeretetre. Sohase feledjék el Petőfi *Talpra magyar-jának* szent riadó-ját, ha zsarnok tapossa a magyar szabadságot, de ne csak karddal harcoljanak:

Harcoljatok ne csak mint az ősök,
Karddal, bárdal, buzogánnyal,
Harcoljatok aranyfegyverrel is
Műveltséggel, tudománnyal.

(*Magyar ifjakhoz.*)

Ez utolsó négy sor mintegy mottója is lehetne hazafias tanításának. Nem feledkeznek meg a hazafiasság régebbi dalnokairól sem, megéneкли nemzetünk majd minden nagy költőjét. Különösen szereti Petőfit, Kölcseyt, Jókait, Arany Jánost, s tiszteletükre és szeretetükre int: *Petőfi, Kölcsey, Kölcsey szobránál, Jókai Mórhoz* c. verseiben.

Nemcsak a múlt eseményeknél időz azonban, lantját a legújabbak sem kerülik ki.¹⁹ Nevezetes politikai események alkalmával gyakran ad kifejezést a hazafias érzésnek. Szeretettel ír Erzsébet királynéről: *A gödöllői erdő, A királyné álma* című költeményeiben. Hazafias versei örökségképpen magukkal hozzák Vörösmarty romanticizmusát és kivált képeiben és szavaiban Petőfit idézik emlékezetünkbe. Jelentős mértékben a Petőfi gondolatait felhígító Tóth Kálmán verseinek hatását láthatjuk rajtuk, különösen a 48-as eszméket daloló verseiben.

Hazafias költeményeivel együtt beszélhetünk vallásos verseiről is. A vallásosság érzésével és erejével költeményei között azonban alig találkozunk. Mivel magyarázzuk? Hibául nem róható fel, de a kor gyermekirodalmára általában megjegyezhető, hogy a liberalizmus szelleme nagyon megmutatkozik rajta.

Két kötete van: *Imádságok* és *Imádságok és köszöntők* címen, az utóbbinak legnagyobb részét azonban verses köszöntők foglalják el, az *Imádságok* kötete pedig kevés kivétellel az előző kötetben foglalt imádságokat tartalmazza. Mindkettő úgyszólván egész kis imakönyv a gyer-

mekek számára, amelyben minden érzésére megtalálja a kisgyermek, a megfelelő kifejezést. Reggeli, esti imádságok, illetve könyörgések, melyek majdnem minden elemi iskolai könyvben megtalálhatók. Legismertebb talán:

Én Istenem, jó Istenem!
Becsukódik már a szemem.
De a Tied nyitva Atyám,
Amíg alszom vigyázz reám!

(Esteli imádság.)

Imát mond: a szülőkért, testvérekért, betegekért stb. (*Ima a beteg édesanyáért, A kislány imája, Az árva imája, Ima a kistestvér sírján.*) *Tavaszkor, Nyárban, Ősszel, Télben* címűekben Isten áldását kéri a termésre, vagy azt köszöni meg:

Porszem vagyok én csak ezen a világon,
De kegyelmed érzem, nagyságodat látom,
Dicsérve dicsérlek
Mindig, amíg élek,
Fejemet meghajtva, szent nevedet áldom.

(Ősszel.)

Magasztalja Isten hatalmát, végtelen jóságát és szeretetét:

Leborulok, úgy imádom
Nagyságodat, óh Atyám!
A ragyogó magasságból,
Dicsőséged trónusáról
A mélységbe nézz le rám!
Szemednek egy pillantása:
Legyen pályám szent világa!

(Hatalom, Szeretet.)

A *Fohász*-ban Istenhez fordul, akit a kis madarak, virágok, fák egyformán magasztalnak:

Hatalmadat zengi harsogva az orkán.
Tornyosuló felhők mennydörgő csapatja
Villám ostorával neved' pattogatja.

2. Családi költészete.

Költészetének jelentékeny részét a meleg családi érzés s különösen édesanyja iránti nagy szeretete táplálja. Sohasem szakadt el teljesen gyermekkorától, édesanyjától és szülőfalujától, s legmelegebben mindig a gyermekkorával való kapcsolat sugallta ilyenemű verseit. Itt, gyermekkori emlékeiben nyilatkozik meg legnagyobb bensőséggel. Versei szólnak kiskertről, akácjáról (*Az én szobám.*), muskátli bokorról (*Muskátli.*), édesanyja kis ládájáról (*Anyám ládája.*), kakukkos óráról (*Kakukkos óra.*), *A kis penecilus-ról*, stb. Gyermekkorának majd minden apró és bájos eseménye megelevenedik. Maga előtt látja a tágas udvart, ahol felnőtt, a bólingató akácot, amely alatt este megpihentek, (*Isten hozott fecskemadár*), a kanyargó Balog medrét (*Az én kedves szülőföldem.*), a szilvást, a domboldalon azt a kicsi halmot, a Károlyka sírját (*Szilvás kertünk végén.*), a búzaföldet: „Ez volt a házunknak kenyeret adója” (*Búzaföldön.*).

Igazi érzés és melegség csendül a *Radnóti harangláb* c. költeményéből. Viszontlátva a harangot eszébe jutnak vele kapcsolatos gyermekkori emlékei:

Óh, mióta nem láttalak,
Messze, messze jártam,
Égbe nyúló aranygombos
Tornyokat is láttam
De a te kis harangodnál
Egy se szólott szebben...
Hej százszor is, ezerszer is
Megcsendült szívemben!

Hasonlóan szép A lepke c. verse. Elérzékenyülve jut eszébe első kis cipője, első lépései:

– Kedves lábnyomok!
Gyermekcipőknek rózsás nyomai!
Hiába szórt be a sívó homok,
Rátok találnak ajkam csókjai.

Gyermekkorának legboldogabb percei voltak, ha kinn a kispadon anyja ölébe vette a fejét:

Szülém mesélget akácok alatt,
Fejem ölébe hajtva hallgatom,
Végig repülve tündértájakat.
Tavaszkoromnak aranyálmai!
Boruljatok le néha – néha rám!
Hadd higgyem, hogy tudok még szállani
S hogy keblén ringat édes jó anyám!

Családi verseinek legközvetlenebb és legismertebb darabja lett *A kis növendék* c. költeménye. Azt festi, hogy milyen nagy az öröm a családban, mikor a „Kis növendék” hazamegy vakációzni. A kertek alatt leszáll a kocsiról, s onnan lepi meg szüleit:

Lassan, titokban,
Majd ha betoppan:
Lesz meglepetés,
Sírás, nevetés.
Egyszer odaki
Kocog valaki,
Kacag az apjuk,
Szalad az anyjuk
Fia elébe,
Zárja keblére.
Boldog a vendég,
A kis növendék.

Van egy verse, melyben kissé Petőfies modorban ugyan, büszke egyszerű származására, s az egyszerű parasztszülők gyermeke emelt fővel éneklí: Ne sirasson annyit c. versében:

Akit hány-vet a sors, mint habot a tenger:
Ne sirassa senki, abból lesz az ember!
Megtanul a saját maga lábán járni,
Dörgő zivatarban, mint a szikla állni!

Szereti otthonát, szülőházát s legszebbnek, legjobbnak tartja:

Az a fehér kis ház
A legdrágább nekem:
Hívogató képét
Szívemben rengetem

(Az a fehér kis ház.)

Azon kesereg, hogy elhagyja kedves szülőföldjét, ahol jobb szeretné őrizni a nyáját az erdőszélén, mint a zajos nagyvilágban palotában lakni. (*Amíg élek mindig bánom.*)

Számos költeménye szól édesanyjához, édesanyjáról, anyja iránti nagy szeretetének emlékét emelve. Egész kötetet állított össze belőlük.²⁰ Minden strófája, a legjobb, leggondosabb édesanyját magasztalja. Egész sora van a tréfás, enyelgő, bús, vagy egyszerűen leíró verseknek, melyekben ha nem is állandó központ, de mindig ott van az édesanyja neve, alakja. A versbeöntött édesanya-kultusz költészetünkben népies vonás, mely innen ment át műköltészetbe.²¹ Nem új hang ez, szép számmal találunk már a Pósa előtti költészetben sok hasonló tárgyú költeményt. Legnagyobb költőink, legszebb költeményeikkel áldoztak a szerető édesanya emlékének. Vörösmarty a *Szegény asszony könyvé*-ben a világirodalom e fajta egyik legszebb költeményét alkotta meg. És milyen szeretettel szólott édesanyjáról Petőfi! Arany, Tompa, Gyulai, Szász, Lévay mind hangot adtak ennek az érzésnek. ²² Rajtuk kívül Pósára valószínűleg Béranger is hatott, ki gyermeki emlékeiről, nagyszüleiről szintén megemlékezett chansonjaiban.²³

Idetartozó költeményei között apró jellemképeket találunk édesanyjáról. E versei közt egyike a legszebbeknek: *Egy véka búza*, melyben édesanyja jószívűségét rajzolja. A szegény asszony búzáját odaadja egy másik szegény asszonynak, aki – síró kisgyermekével karján – arról panaszkodik, hogy már: „harmadnapja nincsen betevő falatja.”

Meg is ered a könny
Jó anyám szemébül,
Válláról a búzát,
Leveszi szó nélkül.

Nem kérdi honnan jött?
Ennyire, hogy jutott?
Od'adja a búzát,
Amit Isten adott.

Hazafelé indul,
Felsőhajt az égre:
„Jó az Isten mégis,
Gondol a szegényre!”

Más versei, anyja iránt érzett szeretetét fonják dalba. Megható szépséggel fejezi ki, hogy édesanyja az egyszerű falusi asszony, mennyire büszke volt mindig a fiára. Azt szeretné, hogy ő lenne a legmódosabb az iskolában: (*Nem tud úgy szeretni.*)

Akármit kívántam, megtette egy szóra,
Még a csillagot is mind rám rakta volna.

- - - - -

El nem tűrte volna ő azt semmi áron,
Hogy valaki nálam szebb ruhába járjon.

Szép sarkantyús csizmát vesz fiának a miskolci vásárban, aki büszkén sétálgat benne s:

Mosolyogja édesanyja:
Csizmáját hogy mutogatja.

(Az első csizma.)

Legtöbb verse csak apró kis kép, a múlt egy el nem felejtett édes emléke. Érdekes megismerkednünk 1-2 darabjával, mert ezek mutatják legvilágosabban költői „műhelyének” a titkait. A homályos, talán akkor is nagyon szürke és prózai eseményt most költészetének minden ékével feldíszíti, és úgy adja elénk. A magja e verseknek semmi rendkívüli. Pl.: Lakodalom van otthon, szeretné a jó öregasszony fiát táncolni látni (*Lakodalom.*). Örülne, ha egy unokája volna, ki fia verseit szavalgatná (*Anyám vágya.*). Félti gyermekét, elrémül forradalmas versein s inti a jövő életre.

Csak danolgass, mint a madár,
Ne bántsd a nagy urakat!
Fiam, fiam, majd meglátod,
Hogy a király becsukat!

(Édes fiam, hallgass csak rám!)

Nagyra van fia dicsőségével, kiról azt beszélnek, hogy még a király is parolázik vele (*Vasárnap délután.*). Örül a selyemkendőnek, amit fia hozott neki, s nem kis hiúsággal mondja:

No vasárnap majd megnézik:
Ebben megyek a templomba.

(Selyem kendő.)

Édesanyjával kapcsolatos emlékei jutnak kifejezésre a *Boglyafödés*, *Virághullás* c. verseiben is.

Szépek Pósnak anyjához, s anyjának fiához írt levelei, melyekben megtalálni a költői beszéd közvetlen hangját s az öreg parasztasszony keresetlen egyszerűségét. (*Levél édesanyámnak*, *Anyám levele*, *Levelének megörültem.*) *Mesélek anyámnak* címen négy gyermekmesét mond el édesanyjának.

Egyszer Pestre jött az öreganyóka, s a városról – melyről már oly sokat hallott – a magyarázatot fia versebe szedve mondja el:

Ugye édesanyám, szép ez a nagyváros?
Egész Meseország, csodával határos.

Itt szeretné tartani édesanyját, hogy maradjon mindig mellette, ahol szeretik, becézik, de ő – eszébe jutva a radnóti temető –, így válaszol:

Nem szoktam én itt meg, édes fiam, lelkem,
Hogyha aranyszékbe ültetnél is engem,
Szép ez a nagyváros, annyit mondok én is,
Szebb a mi kis falunk, százszorta szebb mégis!

(Édes anyám Budapestén.)

Egyre küldi leveleit az anyókének, s ha nagyon elfogja a honvágy, panaszait versbe szedve küldi haza:

Nyelvemet már itt nem értik,
Én sem értem ezt a nyelvet;
Szívhe' szólóbb, édesebb nyelv
Zeng az ekeszava mellett.

(Elmaradt az édes otthon.)

Édesanyja, s otthona után való vágyakozását fejezi ki a *Honvágy, Haza megyek, haza* c. versei is. S mikor szíve már csordultig tele van, hazamegy kis falujába, ahol édesanyja szeretettel és bölcsen oktatja, hogy szeresse az ősi földet és sohase mondjon le róla:

El ne add az ősi házat,
El ne add az ősi telket,
Hol a csűrön késő őszig
Gólya madár kelepelget.

(Anyám intése.)

El ne fordítsd tőle idegenül orcád!
Ha minden elhagy is: ez hű marad hozzád!

(Búzaöldön.)

Ő az anyjában találja meg bizonyos fokig szerelmesét is, mert a kor költészetének költői képeit és szólamait ő mind édesanyjára alkalmazza. Kéri a susogó cserfalombot, hogy arató édesanyjára hintsen hűvös árnyat (*Integettek, marasztaltok...*), a felhőktől, hogy ejtsenek egy könnyet Balog partján „egy fehér kis házra” (*Felhők.*) az őszirózsákat:

Mosolyogjatok csak
Galambósz anyámra,
Hintsetek, hintsetek
Derűt alkonyára!

(Őszirózsák.)

A madaraktól üzeni anyjának „*hogy vigyázzon*”; meg ne fázzon” (*Üzenet.*), *Hová szálltok madarak*-ban:

Daloljatok egy szépet
Az én jó anyámnak,

Mondjátok meg neki, hogy
Semmi bajom sincsen, –
Mondjátok meg neki, hogy
Áldja meg az Isten.

Édesanyja iránti szeretete talán Valaki c. versében nyilatkozik meg legszebben:

Valaki mintha vigasztalna,
Ha szomorú vagyok...
Valaki mintha simogatna,
Mikor fáradt vagyok...

Valaki mintha mellém állna,
Szép szelíden megfogná a karom;
Nem tudom szétzúzni a szívemet,
Hiába akarom!

Megszólal néha olyan hangon, ahogy az egyszerű parasztasszony aligha beszélhetett:

Fiam a föld mindent betemet
Csak a dal él, meg a szeretet.

(Minden múlandó.)

Verseinek egy egész kis csoportja nemcsak szópoézis, hanem valódi személyes fájdalmakat és keserúségeket szólaltat meg, s ezek közt van legértékesebb verse: *A nyomorhoz*. Hiszi és reméli, hogy ki küzd, az nem eshet el, s neki különösen nem szabad elbuknia, mert nem volna, ki jó anyjának gondját viselné. Hasonló a *Nehéz élet*. Panasz és könny nélkül viseli az élet keresztjét, de amíg ereje tart, ő is harcol s vagy a csatatéren marad, vagy övé lesz a győzelem.

S ha koszorú borítja fejemet;
Sietve szállok hozzád, jó anyám!
Majd elsirom sötét keservemet
Dicsőségemnek fényes hajnalán!

Édesanyjához írt költeményei másik csoportját azok a költemények alkotják, melyeket édesanyja halála után írt, s annak halálán érzett mélységes fájdalmát tükrözik. Éjjel, nappal látja édesanyját, ami:

Lehet, hogy csak álomlátás,
Lehet, hogy csak képzelet;
Óh, de nekem így is áldás:
Látni szelíd képedet!

(Soha, soha nem feledlek.)

Gondolatai állandóan a temetőben, édesanyja sírjánál járnak.

Az én lelkem nem tör most magasba,

Egy sír körül, egy sír fölött lebegve,
Borongva szálldos lassúdan...
Egy-egy virágért a berekbe,
Mezőre, rétre elsuhan.

(Egy sír körül.)

Bármerre jár a nagyvilágban, mindig látja édesanyja sírhalmát:

Ezer mérföldre is integet fejfája,
Borongó felhőként
Száll a lelkem rája.

(Mindig látom.)

Ilynek még: *Kéklő hegyek táján... Én Istenem, Anyám sírja, Anyám sírjánál* stb. c. versei is. Gyöngéd, nagy szeretete nyilatkozik meg *Nem fázol-e édesanyám* c. költeményében:

Nem fázol-e, édesanyám?
Éjjel a hó egyre szakadt.
Vond összébb a szemfedődet
Hótakarta hantok alatt.

Hasonló féltő gondolatait tolmácsolja a *Száll a lelkem* c. verse is. Üresnek, másnak látja kis faluját édesanyja halála óta:

Könnybe borul a két szemem
Esti harangszóra:
Én Istenem, a harang is
Mintha másképp szólna!

(*Kis falumban...*)

Hazaszáll lelke kis falujába, mintha édesanyja most is várna még rá:

Mintha ott a kisablakon
Most is ki-kinézne:
Hallgatózna: hallik-e már
A kocsi zörgése.

(*Mintha most is várna.*)

Kedves neki minden apró emlék, mely anyjára emlékezteti. Felelevenedik emlékezetében a kis gyalogösvény, amerre édesanyja vízért járt a Balogra:

Szinte látom lebegő
Fekete kendőjét,
Szinte hallom megcsörrenni
Korsója csörgőjét!

(*Itt tipegett.*)

Kedves neki édesanyja görbe botja, melyre támaszkodva „eltipegett szép csendecskén”, s mely élete alkonyán az ő támasza is lesz. (*Édesanyám görbe botja, A kolompos tehén, Pünkösdi rózsák, Fodros vizű Balog*) stb. versei is édesanyja alakjához fűződő, vele kapcsolatos emlékeit fejezi ki. A fiúi szeretet minden árnyalata felsóhajt Pósa verseiben, nincs is Petőfi mellett más magyar költő, aki hozzá hasonló bensőséggel írt volna édesanyjáról. Mint gyermekolvasói számára írt versek, őszintén megnyilatkozó érzésüknél fogva mindig ismeretesek maradnak.

Ebben a verscsoportban ismerkedhetünk meg szerelmes verseivel, melyeket későbbi feleségéhez, Lidikéhez írt. A népdal hangján éneklie meg felesége szépségét, jóságát; bejárhatná a világot, mégsem találná párját:

Lábad nyomán rózsa fakad,
Lepke ringatója,
Erdő, mező nevetője
Kerted mosolygója.

(*Bejárhatom a világot.*)

Virágos rét, bérc, égbolt, minden múlandó; verseiben örökíti hát meg felesége nevét:

Beírom nevedet zengő dalaimba,
Hogy örökké éljen
S akjról-ajkra szállva, késő nemzedék is
Te rólad regéljen!

(*Hová írjam a te szépséges nevedet.*)

Felesége szorgalmáról *Te vagy a ház szeme, lelke* c. versében emlékezik meg:

Te vagy a ház szeme lelke,
Én jószágos angyalom!
Kezed, szívem szép szerelme
Színaranyba foglalom.
Ezer gondját meg nem unja,
Egy percig sem vesztegel...
Dolgos kezed minden ujjja
Csókot és dalt érdemel.

Távol akarja tartani az élet viharaitól. Ezt fejezi ki pl. *Ne jöjj velem* c. verse. Vigasztalja, hogy ne csüggedjen sok be nem vált álmaik miatt:

Lesz még nekünk egyszer jobb dolgunk is meglásd,

Tündérváraink romjai kövéből
Egy kicsike kunyhó, meglátod felépül.

(Életünk vándorútján.)

Egy volt a mi vágyunk c. versében azonban lemondóan jegyzi meg, hogy:

Tán nem is épül fel,
Az a mi kis házunk!
Talán enyhet adó,
Nyájas tűzhelyére
Mindhiába vágyunk!

Azt óhajtja, hogy közös sírban nyugodjanak:

Porladni is százsorta édesebb lesz,
Ha új világról együtt álmodunk, ...
Akácfa suttogó zenéje mellett
Vegyül majd össze a haló porunk.

(Egy sírhalom boruljon ránk.)

Egyszerű, problémánélküli költészet ez: a családi békéről áhítozik. Költészete olyan, mint a tenger, csak egy irányban van mélysége, a gyermekirodalom felé tárul gazdagon. Felfelé nagyritkán tör egy-egy hullám; új érzés benyomásának heve. Akkor sem ér a felhőig, a magasrendű költészetig. Az a benyomásunk, hogy azért írta „Lidike” verseit, mert tollforgató, versfaragó foglalkozása miatt kötelességének érezte feleségét verssel is gyönyörködtetni. Nincs is nagyobb jelentőségű e versek között egy sem.

Meséi.

Pósa Lajos költészete úgy él emlékezetünkben, mint elsősorban a mesevilág színes, költői megelevenítése. Valóban verses mesében jutott el a gyermekirodalmi, mondhatni: úttörésében, a leghatásosabb területre. Meséit abban az időben kezdte írni, amikor már tudatosan törekedett apró olvasói igényének kielégítésére.

Itt sem kezdett töretlen utat. Az elődök költészete gazdag meseanyagot tárt elébe, új csak az a mód volt, ahogyan az ő tollán átformálódtak a mesék; egészen a gyermek lelkének megértési készségéhez simultak. Megértette a gyermeket, ismerte gondolatvilágát, olyan tárgyakat dolgozott fel, melyek megragadták és foglalkoztatták a gyermek képzeletét.

Meséit két csoportra oszthatjuk: tündérmesékre és állatmesékre. Jóllehet mindkét csoporttal közös célja van, állatmeséinek egészen sajátos színe miatt, azokról külön szeretnék megemlékezni.

Tündérmeséi közül többet pusztán szórakoztató szándékkal írt. Feléled bennük a mese tarka világa, a hős végigküzdi a népmesére emlékeztető kalandjait, valóban azok modorában, de a mesélés után el is hamvad a felgyújtott tűz. Ilyenek pl.: *Mese a kis kanászról*, *Kacagató hegedű*, *Bandi álma* stb.

Legszébb talán a *Világszép nádszálkisasszony*: az egyszeri királyfi elindult feleséget keresni, akinek:

Szebbnek kell lennie
Minden élő lánynál,

De mit ér a szépség,
Ártatlanság nélkül
Angyali jóság is
Ragyogjon szemébül.

Vándorlása közben egy kunyhóba ért, melyben egy öreg anyóka élt. A királyfi elmondta útjának célját:

„Keresem a földnek
Legszébbik virágát,
Világnak szépségét,
Világnak jóságát.”

Az anyóka ezután három nővéréhez küldte a királyfit, kik közül az utolsó a Fekete-tenger 77-ik szigetére utasítja, ahol egy nádszálban él a „Világszép nádszálkisasszony”. A királyfi miután legyőzte a sárkányt, a Nap országában Hajnaltól egy fényes sugarat kapott – amitől világos lett a szigeten – végre megtalálta menyasszonyát, kit hazavitt országába:

Meg is koronázták,
Mind a kettőt nyomban –
S úgy élnek, akárcsak
A paradicsomban.

Túlnyomórészt azonban mégiscsak az erkölcsi tanítóelem uralkodik meséiben, és éppen a tanulság miatt foglalt versbe több ismert mesét. Ilyen a jól ismert mese *A tizenkét varjú*-ról.

Egy szegény vándorlegény vándorútján több jótettet visz véghez; megszabadít egy aranyhalat, megsegít egy öregembert és egy sast. Hálából halpénzt, szelencét és tollat kap tőlük,

melyeknek segítségével megoldja a király által reábízott hármas feladatot, amiért jutalmul megkapja a királyleány kezét. Tanulság: a jótett elnyeri jutalmát, (*Gyűrű, szelence, virág.*)

A *kis balta* c. meséjében bemutatja, hogy a jótetthez hasonlóan a szerénység is elnyeri a megérdemelt jutalmat. A szegény favágó folyóba ejti baltáját, a folyó királya arany, ezüst baltával akarja kárpótolni, neki azonban csak a maga egyszerű baltája kell. A király látva szerénységét, a másik kettővel is megajándékozza. Az *egyszeri királyfi* szintén a szerénységet példázza, rámutatva, mint nyeri el büntetését az elégedetlen.

Van egy kis legendája, melyet idesorolhatunk a mesékhez: *Szent Anna tavá*-ról szól; két gögös erdélyi várúr vetélkedését mondja el benne, akiket Isten megbüntetően, ledöntötte várukat s helyébe tó keletkezett.

A *nagyraavagyó halászné* c. meséje egyszerűségében is példája, hogy mint bűnhődik az, aki kapzsiságán uralkodni nem tud. Egy szegény halász kárászhalat fogott, s ez kérte a halászt, engedje őt szabadon, amit a halász meg is tett. Felesége azonban visszaküldte, hogy jutalmat kérjen a haltól. A hal teljesítette is az asszony kívánságát, aki azonban semmivel sem elégedett meg, sőt isteni hatalmat is akart. A hal erre megharagudott s mire a szegény halász hazatért, a nagyszerű gazdaság helyén újra a szegényes kis kunyhó állt. Nevelő művei közül ez egyike a legsikerültebbeknek.

Tündérmeséinek szereplői nagy erejű, bátor, elvarázsolt királyfiak, beteg királylányok, – kiket a szegény vándorlegény meséje, vagy nótája gyógyít meg. Meséjében nagy szerep jut a tündéreknél is, de talán legszívesebben a nép egyszerű fiait, juhászbojtárt, kis kanászt, szegény halászt stb. – szerepelteti, kiket sok szeretettel és rokonszenvvel rajzol kis olvasói elé.

Meséinek másik csoportja az állatmesék. A meseirodalomnak szintén nem első példái Pósa Lajos állatmeséi, csakhogy amíg az állatmesékben Aesopustól kezdve enyhe satíra és gúny szolgálatában szerepelnek állatok, Pósa azért szerepelteti őket, mert kis barátainak pajtasait látja bennük, s ezt a gyermek ösztönvilágához közeleső buksi, tapsifüles világot teremti eléjük, a gyermek érzéseivel és gondolataival. Leszállítja tehát a felnőtt-társadalom gúnyolására használt állatmeséket a gyermek világába és a kisgyermek apró bajait, szomorúságait és hibáit mutatja be rajtuk. Különösebb gondolati rend nélkül említék egy párat, hogy látható legyen, milyen széleskörű ez az állatország.

Két kis cica megbetegedett, anyjuk elhivatja doktor Cirmost, aki koplalást rendel a macskáknak. (*Doktor Cirmos.*)

Szegény Csákó Tehéntől elvették kis bociját és eladták egy mészárosnak. S azóta:

Szomorkodik szegény Csákó,
Üres neki az istálló,
Mit ér az a szénás jászol,
Ha kisfia tőle távol!
A szalma is jobban esnék,
Ha a Szőkét visszavinnék.
Hátratekint, hívja, várja,
De csak nem jön bocikája.

(A Csákó.)

Szomorú az udvar, meghalt a fecskemadár, Laci eltemeti a rózsafa tövébe és kis keresztet állít a sírjára (*Temetés.*)

A kis nyulacska sétál az erdőben, ezüst csengettyű csilingel nyakán, olyan szépen, hogy az egész erdő őt hallgatja és a rigó, cinke, gerlice mind eltanulják tőle. (*A nyulacska csengettyűje.*) – A tücsök, szúnyog és dongó zenekart alakítanak. Először a mezőre mennek, de itt elkezdenek énekelni a pacsirta és ők megszégyenülve elsomfordálnak az erdőbe. Itt is alighogy elkezde-

nek énekelni, megszólal a gerlice, pintyőke éneke. Így innen is elsompolyognak és nem énekelnek többet. (*A tücsök bandája.*) – Kaszálgatás közben Jankó tulipános ládát talál, de nem kincs van benne, hanem – a gyerekek legnagyobb öröme – fehér egér, nagybajszú macska és tarka kutya ugrik ki. (*Tulipános láda.*) – A macska Kacor királynak nevezi és ünnepelteti magát a többi állatokkal, de mikor a kutya ráismer, ijedten mászik a fára. (*Kacor király.*) – Egy kisegér még sohasem látta a macskát. Először a kalácsot, majd a malacot véli annak. Végül találkozik az igazi macskával és az bekapja. (*Mese a kis egérről.*) Ilyenek még pl.: *Mese a cipős-csizmás nyulakról, A kis prücsök, Gróf Tarisznyás Peti, Három cica, Hamis furulya, Abroszka, bárányka, botocska* stb.

Három szép pillangó a testvéri szeretet magasztalja. Fehér, sárga és veres pillangó játszadozik a réten. Hirtelen zápor kerekedik, a tulipán nem akarja beengedni a fehéret, míg a lilium csak a fehéret akarja befogadni. A testvérek nem hagyják el egymást, inkább együtt áznak. A testvéri összetartozásnak is megvan a jutalma: kisüt a nap, és ők újra együtt játszadoznak a téren. (*Három pillangó.*) – Egy veréb befészkelte magát a fecske fészkebe annak távollétében, s azt még a fecske kérésére sem hajlandó elhagyni. Mire a fecske összehívott társaival együtt befalazza a tolakodó verebet. (*A tolakodó veréb.*) – Az *egérgyűlés*-ben a nagyszájúságot és gyáva-ságot csúfolja ki. Az egerek gyűlést tartanak, mit lehetne tenni a macska ellen. Az egyik fiatal egér azt tanácsolja, vásároljanak egy csörgőt és akasszák a macska nyakára. Nagy örömmel fogadták az indítványt, de vállalkozó nem akadt, aki végre is hajtotta volna a tervet. – Hogy a jótettnek mindig megvan a jutalma, *Száz nyúl* c. meséjében mutatja be. A világnak induló Bandi előtt egy kis egér jelenik meg, s enni kér. Bandi meg is osztja vele falatját, mire a kisegér egy kürtöt ad neki, hogy ha bajba kerül s belefúj a kürtbe, ő a segítségére siet. Bandi egy királyhoz szegődik, kinél száz nyulat kell őriznie. A nyulak szétszaladnak, de a kisegér visszatereli őket. Bandi ezért egy zsák pénzt kap a királytól és élete végéig gazdagon él. Ezekben nincs külön erkölcsi tanítás, de önkéntelenül tanulságot érezhetni ki, megérzi mindenki a meséből és előadásból.

Sok apró kis mesébe foglalva akarja megismertetni és megszerettetni a madarakat. Nem érzi jól magát a kis madár – bármilyen fényes is a kalitkája – szabadság nélkül. (*A rab madár.*) *A hű madarak*-ban kéri, segítsünk télen az itthon maradt madarakon:

Adjatok magocskát,
Szél ellen bűvöcskát
Szegény, hű madárnak.

Hasonlóak még pl.: *Négy kis madárfiók, A pacsirta, Rózsi galambjai, Az ökörszem, A pintyőke, A fecske, A vörösbecs* stb.

Gyermekversikék.

E csoportba azokat a verseit sorolom, melyek apró pár sornyi terjedelmükkel azt tartják fő céljuknak, hogy kis olvasói megtanulhassák és a bennük kifejezést találó tanulságokat a tréfas előadáson keresztül könnyen megjegyezhesék. Egy részüknek ezenfelül gyönyörködte-tés is a szándékuk, mert teljesen olvasóinak lelki igényei szerinti bájos jeleneteket mondanak el, s a történetke üde naivságán keresztül – nagy szóval élve – irodalmi, költői élménnyé válnak.

Tanulságot fejez ki pl.: *A kényes lány* c. vers, melyben kinevetteti a cifra kislányt, aki addig-addig páváskodott, míg egyszer megcsúszott s beleesett a sárba:

Kapuk alatt ablakokból
A kényes lányt nevelték –
Otthon pedig ráadásul
Asztallábhöz kötötték.

Az utolsó versszak rendszerint élénk mulatságot okoz az olvasónak s így hat a versike célza-ta. Máshol is: a korcsolyázó gyerekek versenyeznek, ki lesz legjobb Dabason. Jancsi dicsek-szik, hogy ő tud a legjobban szaladni, azonban alig indult el, máris elesik. (*Én leszek ott leg-előbb.*) Hasonlóak: *Hol a Lackó, Peti öcsém*. Egy másik versében: addig büszkélkedett Matyi huszár, a szegény gyalogvitéz előtt, míg egyszer csak Ráró levetette magáról:

Gyalog vitéz neveti,
Csúfalkodva szól neki:
„Huszár ne ülj lóra,
Nem esel majd le róla.”

(*Matyi huszár.*)

Szélteben-hosszában csúfalkodik még a mai gyerek is e sorokkal. A *Furcsa bot* c. versében a kis lurkó elveszi édesapja sétabotját és azzal lovagol. Megbotlik azonban s beleesik a sárba, s édesapja sétabotjából:

Uccu! Vonó lesz belőle
S a kis lurkó hegedül.

Látható: nem valami változatos a büntetés, azonban a gyermekek előtt mindig hatásos. A komikum legegyszerűbb fajtája.

Egyéb gyermekhibák is kapnak megrovó sorokat „Pósa bácsi”-tól. A szurtos Palira, – aki nem szeret mosakodni – megharagszik a mosdótál, ő fürdeti meg. (*Mocskos Pali.*) A pákosz-tos Katicát – aki édesanyja befőttjéből nyalakodik – kineveti a kakas, ruca és a cica. (*Nyalako-dó Katica.*)

Másik csoportba azokat a gyermekverseit sorolhatjuk, melyek a gyermekélet egy-egy jele-netét örökítik meg. Végigkíséri a gyermeket mindenhol; a gyermekszobák, kertek, játékterek megjelenítése Pósa legsajátosabb tulajdonságai közé tartozik. Bájos képecskék ezek, érdemes egypárjukat szemügyre venni. Pl. A kis Teri babát sétálni viszik, minden nagyon tetszik neki, amit lát, az egész világ, a végén azonban mégis elalszik. (*Teri baba első sétája.*) – Sír a kis Kati-ca, nem bántotta sem a cica, sem Jancsi, a Bodrit sem siratja, hanem ránézett a – kakas – (*Katica.*) – Tinike miközben a babáját ringatja – maga alszik el. (*Rossz a baba.*) – Boriskát Bandi húzza egy kocsiban, egész a világ végére akarnak menni, de meggondolják magukat s

ebédre mégis hazamennek. (*Nagy út.*) – Nem tudja leckéjét megtanulni a kis Örzse, hiába tanulgat, lefekvéskor feje alá teszi, de csak nem tudja reggelre sem. (*A kis Örzse.*) – Bálba indulnak a babák, a macska húzza a kocsit, de valami zajtól megijedve futásnak ered, felfordítva a kocsit s a babák mind kiesnek. (*Oda a mulatság.*) Ilyenek még: *Az elveszett pápaszem*, stb. Egyike legbájosabb verseinek *Az első csizma*: Dani mindenkinek mutogatja kis csizmáját, enni sem tud örömeiben s:

Dani pajtás lefektében
Imádkozik este szépen,
Az apáért, az anyáért,
Meg azután a csizmáért.
Maga mellé ágyba veszi,
Csókolgatja, ölelgeti
S álmában jár mennyországban,
A sarkantyús kis csizmában.

(*Vendégség vendég nélkül, Babalakodalom, Hintóka-ringóka, Nagymosás, Sárkányt csinál Peti, Gerő, Mese, Iluska és a cicuska, Ki pingál szebbet, A lakoma, Babavár, Fütyül már a gőzös, Kántor vagyok, Erzsike álma*, stb.)

A gyermek minden érzésére van hangja: *Isten veled...*, *Búcsú*: ebben a vakációtól búcsúzik a gyermek. Élénken állítja a gyermek elé a katonáskodást *Búcsú Sárikától* c. költeményében. Ahogyan a felnőttek „véresen komoly” játékát Sárikának elmeséli, az már komoly művészet, a gyermek lelkéhez leereszkedés legkomolyabb és legnehezebb művészete. Kedves kis versbe foglalja a jószívűséget: Erzsike vajas kenyerét házuk előtt evő koldusnak adja, aki kis unokájának viszi haza. (*Vajas kenyér.*) Hasonlóan *A nagy cipő* stb. c. költeményeiben is.

Találunk verseket, melyek gyermekek lelkének hamisan szentimentális szomorúságát mondják el. Ilyen pl.: *Búvócska* : Klári sírjához kistestvére búvócskát jár ki játszani:

Klári! Kiálts: szabad-e már,
Én majd megtalállak!
Tudom én, hogy ide bújtál,
Gyere ki, már várlak,

s hiába mondják neki, hogy meghalt, naponta kimegy a sírhoz játszani. Másik versében: Elszárad a kertben az öreg diófa, amiből Klárikának koporsót csináltak:

Koporsó szelíden
Borulj Klárikára!
Aranyos dióról
Legyen benned álma.

(*Diófa koporsó.*)

A virágszedő lányok c. versében szembeállítja Lidi, Rózsi örömét Bözsi bánatával, hogy míg Lidi anyja neve napjára szed virágot, addig a kis árva Bözsi anyja sírhalmára. A libapásztor leányt nem vidítja fel sem a madárdal, sem a tarka pillangó:

Koszorút kötözget
Mindég egy fejfára
Ráborul mindennap
Jó anyja sírjára.

a kis libuskák oda is elkísérik:

Pásztorlány keservét
Mintha ők is tudnák.

(A kis pásztorlány.)

Több más versében is: Anikó koszorút köt kis öccse fejfájára. (Anikó.) Temetőben harmonikázik a kis Rózsi édesanyja sírjánál (*Rózsika harmonikája, Bandi karikása.*) stb.

A felnőttek fájdalmát is szemlélteti velük. Pl.: *Hazajöttek a katonák* c. versben; örömnapp van a faluban, hazajöttek a katonák a háborúból:

Csak az öreg Kati néni
Nem akar örülni,
Könnybefüzdő ráncos arcát
Nem győzi törülni.

Hasonló ehhez: *A búsuló anyja*: a bíróné napjában százszor is kinyitja tulipántosládáját, sorra csókolgatja meghalt kicsinyének a holmiját:

Szépen szóló harmonikát
Húzza, – húzza sírva –
Rá-ráborul a ládára,
Mint egy drága sírja.

Vannak pusztán tanulásra szánt költeményei. Köszöntők, különböző tartalommal. Pl.: *Tartsa Isten, tartsa, Köszöntő, Apja neve napjára, Nénike neve napjára, Keresztapa neve napjára* stb.

Itt, tanulásra szánt versei között sok az altató. Legszebb talán ezek között *Altató* c. verse, melyben angyal viszi rózsahintón a gyerekeket a zöld erdőbe. Legkedvesebb versszaka:

Fektesd le ott rózsagyára.
Függő aranynyoszolyára,
Feje felett lepke lengjen,
Arany rigó füttyögessen,
Arany mókus elringassa,
Édesanyja takargassa.

Sorai a meseországba viszik a kisgyermeket, mennyországba, ahol angyalok várnak a kisbabákra.

Nevelő hatás kedvéért írta le, apró, két-négysoros versekbe gondolatait, ²⁴ *Arany kalász és Hegedűszóban szép mese* alatt vannak összegyűjtve. Ezek a kis költeményei egyszerűek, népdalszerűek. Minden jóra, szépre, családszeretetre és jó erkölcsre buzdít. Pl. *Mit ér a szó* c. versében:

Mit ér a szó, ha nem hallom benne
A szív dobogását!
Mit ér a tett, ha nem érzem benne
A lélek jóságát.

Tiszta legyen becsületed,
Vigyázz mindig rája,
Mint a nemes kócsagmadár
Hófehér tollára.

(Tiszta legyen.)

Hazaszeretetre int *A hazai rög* c. versében:

Szebb itthon a kis pataknek
Csöndes csobogása,
Mint messze idegenben
Tenger mormogása.

Élettapasztalat bölcsesség van a világról, emberekről való gondolatait kifejező verseiben. *A tövis és virág* címűben kedély és lelkierő segítségével uralkodni igyekszik a sorson is:

Nem csupa bú a világ,
Tövis közt is nő virág.

Szépek magyar nyelvünket dicsérő versei is. Pl.:

Aranyszavú dalosmadár
A mi zengő nyelvünk,
Benne ég a honszerelmünk,
Benne sír a lelkünk.

(*A nyelv.*)

Idetartozó verseinek legnagyobb része nem önálló, hanem hosszabb költeményeinek egy-egy jelentős sora, versszaka, más címmel. Maga válogatta ki a megtanulásra, érdemes sorokat. Bennük mutatkozik Pósa verselő sajátsága a legjobban.

Verseit rövid, kevésszavú, egyszerű sorokban írta, mert a kifejezett gondolaton kívül az előadás legfontosabb részét a ritmusban és rímelésben látta, mert a pattogó ritmus és a gyorsan, egymásutánban következő rímek hamarosan, egy-két olvasás után megragadtak olvasói emlékezetében. Az a törekvés nyilvánul meg tehát nála is, amellyel a XIX. századvég sokban a múlthoz ragaszkodó pedagógiáját is jellemzi. Minél többet az emlékezetbe vésni, mert így könnyebben beleragad a lélekbe is. A verses latin grammatikai szabályok és mindenféle ritmosos – rímes mnemotechnikai jelek után Pósa a versbeöntött erkölcsi tanulással is kis olvasói elé lépett. Rímeit, melyek nem mindig tiszta rímek és rögtön belevésődő versritmusait a gyerek szereti, ragaszkodik hozzá és beszédfejlődésének egyik leglényegesebb segítője. Pósa jól kiaknázta ezt a tényt, s csilingelő, muzsikáló verseinek értékét sok tekintetben csak emeli ez a pedagógiai ösztön.

Másik sajátsága a frappáns fordulatok sűrű alkalmazása. Fölcsigázza olvasójának érdeklődését, belemuzsikálja, s akkor egyszerre valami elmés fordulattal, vagy legalábbis fordulatnak látszó körbefűzéssel felélénkíti a már-már révületbe eső kipirult arcocskát, új érdeklődést visz bele közbefűzött magyarázatával, vagy a mese, történetke hirtelen útirány változtatásával. Szintén pedagógiai törekvés ez nála, s a gyermek lelkének valóságos tudása, kár, hogy túl ékes, cifra köntöse miatt ma már nem kedveltek versikéi.

Egyéb költeményei.

Munkásságának külön fejezetét jelentik népdalai, ²⁵ kb. 800 vers, melynek több mint fele meg van zenésítve. Dalai leginkább Dankó Pistának szolgáltak szövegül, de szívesen adtak hozzá melódiát más dallamszerzők is. Különösen sok dala van Lányi Géza megzenésítésében. E verseinek tulajdonképpen ez a legnagyobb jelentősége. Legnagyobb részük szerelmi dal, tárgyuk leginkább a hűség, hűtlenség. A szerelem szenvedéseit és boldogságait rendszerint magyar tájképekkel kapcsolja össze s így teszi népdalszerűvé. Pl. *Zúg a szélvész, háborog a Balaton* c. versében:

Zúg a szélvész, háborog a Balaton,
Hányja-veti szívemet a fájdalom.

Ilyenek még: (*Elragadta galambomat...*, *Szeged fölött foly a Maros, Tisza partján aranyhalat halászok...*, *Idelátszik a Balaton, Tisza vize ringatja a felleget...*, stb.) versei.

Értékben alig emelkedik egyik verse a másik fölé. Írásukban Pósa szerfölött nagy „rutin”-ja nyilvánul meg – anekdoták szólnak róla, hogy mily páratlan könnyedséggel írt – azonban költőiség már sokkal kevesebb van bennük. Viszont remek nótaszövegek, nem volt különös nehézség dallamot szerezní rájuk. Nézzünk egy példát. Egyike legsikerültebb dalainak: *Vásárhelyi sétatéren...*

Vásárhelyi sétatéren
Béla cigány muzsikál,
Hajlik ide, hajlik oda
Liliomszál rózsaszál.
Én felém is hajladozott,
Mosolygott egy rózsa –
Bár ne hajlott, hajladozott
Ne mosolygott volna!

Közismert dala: *Nem jó mindig, minden este...*

Nem jó mindig, minden este
A fonóba eljárni,
Legényeknek leányokkal,
Menyecskékkel cicázni.
Én is jártam, addig jártam
Addig, addig cicáztam
Ej, haj fogoly vagyok, ej haj, fogoly vagyok,
Magamra nem vigyáztam.

Maguk az idézett versek is mutatják, hogy mennyire „népdalok” ezek a versek. Sok közülük nem is marad meg kezdő hangulatánál, átcsap rajta a hazafias tűz, s végül is hazafias ének lesz belőle. Így pl. *Arad, Komáromról, Tudjátok-e mit álmodtam*, stb. c. verseiben.

Ezek a versek a hozzájuk szerzett dallammal együtt, ma már legnagyobbreszt feledésbe mentek. Részletesebb elemzésüket nem is tartom szükségesnek.

Ismeretett versein kívül van egy pár ballada-féle költeménye is. Van bennük határozottan drámai mozzgalom. Ilyenek pl.: *A szurdoki juhász, A cifra szerető, Balambám, Pataki Piroska*.

Mindegyik közül a *Fekete Borbála* érdemel legtöbb figyelmet. Fekete Borbála kiteszi gyermekét az erdőbe, nem tud azonban aludni, állandóan hallja kicsinye sírását:

Ha világra szültél, édesanyám, lelkem,
A vadon erdőbe mért tettél ki engem?
Vadgalamb a fiát eteti, itatja,
Még a farkasnak is kedves a magzatja.

Lelkiismeret furdalástól űzve hiába megy azonban érte, sehol sem találja, pedig:

Hol emitt, hol amott hallik a sírása.

Czinege, nyulacska, ugyan hová bújtál?
Aha megvan, ott sír, kukk, a gyalogútnál!
Te odú, te barlang, nincs-e itt a lányom?
Jaj nekem, jaj nekem!... Hipp-hopp ihajdárom!

Hangjával és tartalmával ugyan teljesen Arany Jánost idézi, de nem tehetségtelen utánzat. Pórást nagyon jellemzi a könnyedség, sorainak olyan friss lüktetést ad, hogy játszi szavaival hatásuk sem marad el, bár éppen játszóságával sekélyesíti el az előtte álló klasszikus példát.

Ide sorolható még az *Apró történetek*. Kis, apró drámai képek ezek, dalba foglalva, röviden pár sorban kifejezve. Egy-kettőt érdemes idézni. Az *özvegy akáca* c. soraiban meleg rezignációval rajzolja meg a szegény özvegyasszony képét, aki minden este az akácfa alatt ül, melyet még csatában elesett férje ültetett:

Hallgatja a lombok
Csöndes suttogását –
Mintha hű párjának
Hallaná hívását.

A költő sírjára – aki koszorúról álmodozott:

– A szél irgalomból sodor
egy-két falevelet.

(*Temetés.*)

A városi szolgálatból hazatért Török Annát hiába kéri vőlegénye, hogy mondja el, mi baja:

Nyelv azt ki ne mondja:
Lelkemet mi nyomja;
Elviszem én azt magammal
Sötét sírhalomba...

A kis libapásztorleány:

Dala ezüst csengettyűként
Csilingelt a halmon,
Pásztorfiú felelt rája
Víg furulya hangon.

Egyszer azonban meghallotta a pásztorfiú a falu harangját:

És azóta egy sír felett
Szíve meg-megszólal:
Altatgatja a kis Erzsit
Bús furulyaszóval.

(Dal a kis libapásztorleányról.)

Bodon Andris ravatalánál könnyezik húga, anyja és apja keserűen siratja egyetlen fiát:

Csak ő hallgat, hallgat:
Szomszédék Ilonja –
Ő csak hült tetemét
Némán csókolgatja.

Azért idéztük, mert balladáinak jellemzését is ezek illusztrálhatják. Szentimentális alaptéma, hatásra építő feldolgozás, de szép. Ilyenek még: *Galambos Lidi*, *A rózsakirálynő*, *Vályi Kovács Ferenc*, *A rab*, *Tél virága*, *Féltett kincs*, *A virágárus leány* stb., stb.

Az Én Újságom.

Pósa irodalmi munkásságának legjelentősebb része Az Én Újságom c. gyermeklaphoz kapcsolódik.

Wolfner József őt kérte fel, legyen segítségére, hogy a magyar ifjúsági irodalmat eddigi elhagyatottságából kiemelje.²⁶ Pósa Benedek Elekkel együtt indította meg a lapot, célul tűzve ki a magyar nemzeti szellem ápolását, s a józan pedagógiai elvek érvényesítését. A lap mutatóványszáma 1889. december 15-én jelenet meg, Pósa beköszöntő versével:²⁷

Itt van, itt Az Én Újságom,
Csakhogy itt van; régen várom,
Napkeletről tündér hozta
Ez aztán a kedves posta.
Tele dallal, tele képpel
Telistele szép mesékkal,
Mese, mese tarka szárnyon
Fogjátok meg, el ne szálljon.

S alig néhány hét múlva már kb. 4000 előfizetője volt. A lap minden héten egyszer, kis négyrétű 16 lapon jelent meg.

Az Én Újságom előtt is volt már néhány gyermeklap, de egyik sem tudott meghonosodni s 3-4 évnél tovább nem élt.²⁸ Sikertelenségüket a minduntalan erőltetett oktató célzat, a szabadabb és könnyebb hang hiánya okozta. Első jelentékenyebb gyermeklap a *Gyermekbarát* (1863-66.) volt, Szabó Richárd szerkesztésében – a külföldi gyermekirodalom kiszorítására törekedett – majd Dolinay Gyula *Hasznos mulattatója*. Ágai Adolf *Kis Lapja* (1871-1904.), már hosszabb ideig maradt a közönség pártfogásában. Ez az előbbi próbálkozásokhoz képest már nagy haladást jelentett. A lap szerkesztésében Ágai angol és német mintákat követett, de lassan önmagától kialakult a lap magyar jellege. E lapok közül azonban egyik sem érte el Az Én Újságom színvonalát. Pósa haláláig lankadatlan lelkiismerettel és szeretettel szerkesztette a lapot.

Az Én Újságom a 6-10 éves gyermekek olvasmányszükségleteit igyekezett kielégíteni. A kicsinyeknek szórakoztatóul szolgált a nagy képanyag, mely a gyermekek életének egyes jeleneteit ábrázolta. A nagyobbak számára hosszabb, folytatásos elbeszéléseket közölt (így pl.: az 1908-i évfolyamban Móra Ferentől „Rab ember fiai”-t). Isten, haza, szülőszerelem, s a magyar nép és föld történetének ismertetése állandó tárgyai a lapnak. Maga Pósa is igen sok verset írt bele, a hazaszeretet mintaképpül Rákóczit, Kossuthot, a kurucokat és a 48-as honvédek állítja a gyermekek szeme elé. A címképet gondosan kiválogatta, s arról a szövegrészben rendszerint vers is volt. Minden számban volt elbeszélés, történet, mese, színdarab. Ezenkívül volt természetrajzi oktató közlemény; madarakról, virágokról, gyakran *Könyves bácsi tarsolyából* c. rovat alatt. Versek különböző tartalommal, melyeket kevés kivétellel Pósa írt „Pósa bácsi” név alatt, tréfás apróságok, melyeknek főmestere Gárdonyi volt. (pl. Nagyapó tréfái c. gyermekmesék és apróságok 1893.) Gyakran adomák és közmondások. Végül minden számban volt szerkesztő bácsi postája – melynek vezetője felesége volt – és a minden második számban megjelenő *Egy kis fejtörő* alatt: vonal, betű, képrejtvény zárták a lapot. Amikor Pósa megindította Az Én Újságomat, nem is gondolta, hogy munkája nyomán hatalmas gyermekirodalom fog fejlődni. Az Én Újságom tréfás alakjai a gyermekvilág élő pajtásai lettek. Mackó bácsi – kinek halhatatlan megformálására Pósa inspirálta Sebőköt²⁹ –, Dörmögő Dörmötör, kedves ismerősei a gyermekeknek. A magyar népmesék kedves és színes motívuma:

az „ispilángi rózsa, világszép nádszálkisasszony, Kacor király” vonult be Az Én Újságom által a gyermekköltészetbe. Jókai Móron, Gárdonyi Gézán, Herczeg Ferencen stb. kívül egész sereg új író is írt a lapba, kiket Pósa vezetett be az irodalomba. Így többek között Herman Ottóné, Móra Ferenc, Szávay Gyula, akiken kívül az írók nagy száma is támogatta a lapot. Rajzolója Mühlbeck Károly lett.³¹

Az Én Újságom mellett szerkesztette Pósa Az Én Újságom naptárát is. Tartalma naptáron kívül, elbeszélések, anekdoták, rejtvénypályázatok. Ugyancsak Az Én Újságommal áll kapcsolatban másik gyermekirodalmi vállalata: a *Filléres Könyvtár*,³⁰ melyet 1895-től kezdve szerkesztett. Havonta megjelenő kis könyvek voltak ezek. A sorozat kötetei felváltva tartalmazzák Az Én Újságom íróinak munkáit. Pósa munkáinak legnagyobb része is a *Filléres Könyvtárban* jelent meg.

Összefoglalás.

Ha már most összegezni akarjuk a dolgozatunkban elmondottakat, a következő benyomásokot gyűjthetjük egybe.

Munkásságának javatermése gyermekíróvá avatja. Ami „felnőtt” költemény van versei között, azt nem annyira az ihlet, a belső szükség, mint inkább külső indíték formáltatta vele. Nem nagy jelentőségű csoport, nem is nagyon jellemző rá, s inkább Pósára az emberre vet fényt, s nem a költőre, mint szerelmes napjainak és mulatozó, nótázó éjszakáinak emléke. Talán az, aki a korszak másodrendű epigonlíráját tekinti át, több érdekességet fog találni bennük.

Gyermekversei viszont nemcsak roppant tömegükkel, de értékükkel is méltán tették híressé költőjük nevét. A legelső, ami megragadott bennünket, nagyfokú változatossága. Azonban, bár csoportokba osztottuk verseit, a bennük megmutatkozó szándékok szerint, nagyon éles vonalakkal nem sikerült a szétválasztás, mert sok versébe nem csak az általunk uralkodónak kiemelt, de egyéb motívum is belejátszott, s műfaji ingadozást okozott. Legnagyobb mértékben a hazafias érzés fűti verseit. Ennek az érzésnek sajátosan XIX. századi színére verseivel kapcsolatban már hivatkoztunk. A liberális hazaszeretet, mely a 48-as politikai programból táplálkozott, költeményeit oly lelkeséggel töltötte meg, hogy amint ez a lelkeség a megváltozott idők folytán anachronizmus lett, költeményei is elvesztették hatásukat. Elsősorban a hazafias elem az, melyre Pósa egész költészetét építette.

Verseinek alaphangja, a büszke öntudat, mellyel rajongva állította: Magyarország tündérország, legszebb a világon, az itteni élet a Kánaán élete; a magyar katona, a magyar hős párjanéklüli stb. – halála után alig pár napra elveszítette az időszerűségét a fegyverzőrej túl kijózanító morájában. S vele Pósa világa is elmerült. Verseinek hazafias optimizmusa lekopott, s ami ott maradt, nem jelentett többet olvasója számára csilingelő, mosolygó cifraságnál. S ettől kezdve Pósa versei jórészt feledésbe mentek.

Pedig verseinek igen nagy részéért kár. Sajnálni lehet meséinek üde szépségét, gyermekmondáinak naiv frissességét. A mai gyermekirodalom túlságos józansága mellett nem tudom, nem tudna-e gyönyörködtetést szerezni, pl. a Bandi álma c. meséje. Mert meséinek mindenkor meg lesz az értéke. Ezenfelül meséinek pedagógiai értéke is van, kerül minden sötét motívumot, minden gyerekijesztő szereplő fölléptetését. Meséinek tartalma hasonlóan derűs, mint feldolgozásuk, s versíró modora ritka szerencsés módon jelenik meg.

Legértékesebbek mégis állatmeséi. Ezek jelentőségéről már szóltunk, s ha a mai gyermekkönyvek különböző nem emberi szereplőire gondolunk, a rajzos mozifilmek egyenesebbnek látszó hatása mellett talán sokkal mélyebben jelöljük meg ösztönző forrásukat Pósa emberi viselkedésű állathőseiben, vagy az ő ösztönzésére keletkezett Mackó bácsikban.

Egészében véve ritka tiszta és harmonikus világ az ő világa. A maga korának nyugodtsága határozta meg. Versei teljesen ennek a mosolygó, jókedvű világnak szóltak, s ha ez a világ el is múlt már, költészetében mindig marad megbecsülendő érték.

— — —

JEGYZETEK.

- ¹ Gyöngyösy László: Pósa Lajos életrajza. Budapest, 1920. 6 1.
- ² A költő édesanyja. Pesti Napló. 1897. 94. sz. Névtelenül.
- ³ Nyomtatásban megjelent a sárospataki Önképző Társulat „Hajnal” c lapjának 1868/69-i évf. 4. számában
- ⁴ Szinyei József: Magyar írók élete és művei
- ⁵ Gyöngyösy László: Pósa Lajos életrajza. 12 1.
- ⁶ Radó Richárd: Pósa Lajos szobra. Pesti Hírlap. 1930. 242. sz.
- ⁷ Szinyei József: Magyar írók élete és művei
- ⁸ Gyöngyösy László: Pósa Lajos életrajza. 17 1.
- ⁹ Mikszáth Kálmán: Pósa Lajosról. Új Idők. II. k. 96. 1. 1914.
Sass Ede: Pósa Lajos. Nagyvárad 1914. 155. sz.
- ¹⁰ Gyöngyösy László: Pósa Lajos életrajza. 65 1.
- ¹¹ Lőrinczy György: A Pósa-asztal. Új idők. 1920. 16. sz.
- ¹² Herman Ottó: Pósa Lajosért. Budapesti Hírlap 1914 20. sz.
- ¹³ Új idők. 1914. 24. sz.: Pósa Lajos.
Pósa Lajos ünneplése. Hét 1914. 20. sz.
Magyar Figyelő. 1914. Névtelenül.
Pósa Lajos ünneplése. Vasárnapi újság. 1914. 24. sz.
Harmincezer gyerek ünnepli a költőt. Új Élet. 1914. VI. sz.
- ¹⁴ Pósa Lajos. Pesti Napló. 1914. július 9.
Pósa Lajos halálára. Magyar Figyelő. 1914. III. k.
- ¹⁵ Gyöngyösy László: Pósa gyalázás. Irodalomtörténet. 1921.
Szabó Mózes: Pósa Lajos. Tanító. 1914. 23. sz.
- ¹⁶ (S.k.) Száll az ének. Magyarország. 1899. 177. sz.
- ¹⁷ Budaváry László: Pósa Lajosról. Néptanítók Lapja. 1914. 30. sz.
- ¹⁸ Száll az ének. Vasárnapi Újság. 1899. 27. sz.
Száll az ének. Magyar Hírlap. 1899. 166. sz.
- ¹⁹ Száll az ének. Vasárnapi Újság. 1899. 27. sz.
- ²⁰ A megjelent kötettel a következő cikkek foglalkoztak:
Pósa Lajos: Édesanyám. Magyar Szemle. 1897. 19. sz.
A költő édesanyja. Magyar Hírlap. 1897.87. sz.
Császár Elemér: Édesanyám. Politikai Heti Szemle. 1897. 16. sz.
Lázár Béla: Édesanyám. Nemzet. 1897. 176. sz.
Lyka Károly: Édesanyám. Budapesti Napló. 1897. 97. sz.
Lévay Mihály: Édesanyám. Fővárosi Lapok. 1897. 147. sz.
B.E.: Édesanyám. Nemzeti Iskola. 1897. 14. sz.
A költő édesanyja. Pesti Napló. 1897. 94. sz.
Tabody Ida: Édesanyám. Ung. 1897. 15. sz.
- ²¹ B.E.: Édesanyám. Vasárnapi Újság. 1897. 15. sz.
- ²², ²³ Pósa Lajos: Édesanyám. Budapesti Szemle. 1897. 90. k.
- ²⁴ Londesz Elek: Pesti Napló. 1928. 245. sz.
Pesti Hírlap. 1929. 82. sz.
- ²⁵ Szinyei József: Magyar írók élete és művei.
b.: Irodalomtörténet. 1921. 159. 1.
- ²⁶ Radó Richárd: Pósa Lajos szobra. Új idők. 1930. 535. 1.
- ²⁷ Komáromi L.: Pillangók. Nemzeti Nőnevelés. 1890. 43. 1.
- ²⁸ Szemák István: A m. ifj. irod. tört. 1924.
Pintér J.: Irod. tört. VII. k.
- ²⁹ Keleti Adolf: Pósa Lajos. Új Élet. 1914. VI. k.
- ³⁰ Rubinyi Mózes: Pósa Lajos. Magyar Hírlap. 1930. 244. sz.

FORRÁSMŰVEK.

- Lőrinczy György*: Pósa Lajos. 1914. Ünnepi beszéd a kisdednevelők országos egyesületének dobsinai közgyűlésén. 1914. május 31.
- Herman Ottó*: Pósa Lajosért. Budapesti Hírlap. 1914. 40. sz.
- Mikszáth Kálmán*: Pósa Lajosról. 1914. Új idők . II. k. 96. 1.
- Pósa Lajos ünnepe. 1914. Új idők. 25. sz.
- Pósa Lajos ünneplése. Vasárnapi Újság. 1914. 24. sz.
- Pósa Lajos. Névtelenül. Pesti Napló. 1914. 16. sz.
- Harmincezer gyermek ünnepli a költőt. Új Élet. 1914. VI. k. 555. 1.
- Pósa Lajos halálára. Magyar Figyelő. 1914. III. k. 148. 1.
- Szabó Mózes*: Pósa Lajos. Tanító. 1914. 23. sz.
- Dingha Béla*: Pósa életéből. Új Idők. 1914. II. 97-99. 1.
- Várady István*: A gyermekek poétája. Nagyvárad. 1914. 42. sz.
- Pósa Lajosról. Közműveltség. 1914. 201-204. 1.
- Budaváry László*: Pósa Lajosról. Néptanítók Lapja. 1914. 30. sz.
- „A gyermekek költője.” Néptanítók Lapja. 1914. 24. sz.
- Nagy László*: Pósa Lajos. A gyermek. 1914. 448-450. 1.
- Keleti Adolf*: Pósa Lajos. Új Élet. 1914. VI. k. 192. 1.
- Új Idők. 1914. 24. sz.
- Pósa Lajos Ünneplése. 1914. Hét. 20. sz.
- Sass Ede*: Pósa Lajos. Nagyvárad. 1914. 155. sz.
- Gyöngyösi László*: Pósa Lajos életrajza. Budapest, 1920.
- Kosztolányi Dezső*: Pósa Lajos. Új Magyar Szemle. 1920. I. k. 382-386. 1.
- A költő emléke. Új idők. 1920. 17. sz.
- Lőrinczy György*: A Pósa-asztal. Új Idők. 1920. 16. sz.
- Móra István*: Pósa Lajosról. Gömöri Hírlap. 1905. 5. sz.
- Gyöngyösi László*: Pósa gyalázás. Irod. tört. 1921. 83-86. 1.
- Költők, költészet, magyarság. Budapesti Hírlap. 1921. 53. sz.
- Lőrinczy György*: A gyermek Pósa. Szegedi Napló. 1925. 92. sz.
- Móra Ferenc*: A költő. Magyar Hírlap. 1929. 23. sz.
- Pósa Lajos szobra. Pesti Hírlap. 1929. 6. sz.
- Móra Ferenc*: Pósa Lajos. Világ. 1923. 4. sz.
- Radó Richárd*: Pósa szobra. Pesti Hírlap. 1930. 242. sz.
- Pósa szobra. Budapesti Hírlap. 1930. 218. sz.
- Timár Szaniszló*: Pósa Lajos 3. költ. Kötete. Egyetértés. 1905. 327. sz.
- Komáromi L.*: Pillangók. Nemzeti Nénevelés. 1890. 43. 1.
- Aranytollú madár nótái. Pesti Hírlap. 1889. 347. sz.
- Magyar Tanítóképző. 1893. IX. 584. 1.
- Száll az ének. Vasárnapi újság. 1899. 27. sz.
- Száll az ének. Magyar Hírlap. 1899. 166. sz.
- Száll az ének. Magyarország. 1899. 177.sz.
- A költő édesanyja. Magyar Hírlap. 1897. 87. sz.
- Császár Elemér*: Édesanyám. Politikai Heti Szemle. 1897. 16. sz.
- Lázár Béla*: Édesanyám. Nemzet. 1897. 176. sz.
- Lyka Károly*: Édesanyám. Budapesti Napló. 1897. 97. sz.
- Lévay Mihály*: Édesanyám. Fővárosi Lapok. 1897. 147. sz.
- B.E.*: Édesanyám. Nemzeti Iskola. 1897. 14. sz.
- Tabody Ida*: Édesanyám. Ung. 1897. 15. sz.
- A költő édesanyja. Pesti Napló. 1897. 94. sz.
- Lőrinczy György*: Édesanyám. Budapesti Hírlap. 1897. 89. sz.
- Salgó Ernő*: Édesanyám. Egyetértés. 1897. 19. sz.
- Pósa Lajos: Édesanyám. Magyar Szemle. 1897. 19. sz.
- Pósa Lajos: Édesanyám. Budapesti Szemle. 1897. 90. k.
- Sebestyénne Stetina Ilona*: Pósa Lajos és a gyermekirodalom. Nemzeti Nénevelés. 1892. XIX. k.
- Benedek Elek*: Pósa Lajos 8 megjelenő kötetéről. Nemzeti Iskola. 1905. 50. sz.

Lőrinczy György: Pósa Lajos munkái. Új Idők. 1905. 49. sz.
Havas István: Pósa Lajos munkái. Budapesti Hírlap. 1905. 311. sz.
Csuka Ferenc: Pósa Lajos munkái. Torontál. 1905. 291. sz.
Magyar Állam. 1905. 268. sz.
A magyar nép kesergője. Irod. tört. 1921. 159. 1.
Hegedűszóban szép mese. Pesti Hírlap. 1929. 82. sz.
Hegedűszóban szép mese. Pesti Napló. 1928. 245. sz.
Az anyai szív és a gyermekszív. Új idők. 1929. 83. 1.

— — —

Szerkesztő megjegyzései:

Szerző 31 lábjegyzettel látta el értekezését, ezeket gyűjtve, munkája végén közlöm.
(A 30. és 31. felcserélődött; a 31. számmal jelölt lábjegyzet a kiadványban nem szerepel.)
A kisebb pontatlanságokra az előfordulás helyén, *-gal jelölt lábjegyzetben utalok – *KMJ*.